

**WACHTLIJSTEN IN HET  
SPECIAAL  
BASISONDERWIJS**

PEILDATUM 1 OKTOBER  
2004

## INHOUDSOPGAVE

|       |                                                        |    |
|-------|--------------------------------------------------------|----|
| 1     | VOORWOORD .....                                        | 5  |
| 2     | INLEIDING .....                                        | 7  |
| 3     | ONDERZOEKSOPZET.....                                   | 9  |
| 4     | OMVANG PLAATSINGSLIJSTEN EN ONDERZOEKSLIJSTEN.....     | 10 |
| 4.1   | Plaatsingslijsten .....                                | 10 |
| 4.1.1 | Omvang van de plaatsingslijsten .....                  | 10 |
| 4.1.2 | Plaatsingstermijnen en wachttijden.....                | 11 |
| 4.1.3 | Begeleiding van leerlingen op de plaatsingslijst ..... | 13 |
| 4.2   | Onderzoekslijsten.....                                 | 13 |
| 4.3   | Regionale verschillen .....                            | 14 |
| 5     | ACHTERGRONDEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN .....              | 16 |
| 5.1   | Verklaringen voor plaatsingslijsten.....               | 16 |
| 5.2   | Maatregelen en hun effecten.....                       | 16 |
| 6     | BESCHOUWING.....                                       | 19 |
| 7     | LITERATUUR.....                                        | 21 |
| 8     | BIJLAGE .....                                          | 22 |





De Inspectie van het Onderwijs doet jaarlijks onderzoek naar de wachtlijsten in het speciaal basisonderwijs. In het speciaal basisonderwijs worden kinderen opgevangen die moeilijk leren of die leer- en opvoedingsmoeilijkheden hebben. Tevens wordt er onderwijs geboden aan kleuters die in hun ontwikkeling worden bedreigd. Tot 1998 werden deze kinderen onderwezen in MLK-scholen, LOM-scholen en hun afdeling voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters.

De speciale scholen voor basisonderwijs werken nauw samen met de reguliere basisscholen om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk kinderen, eventueel met behulp van extra zorg en begeleiding, in de gewone basisschool kunnen blijven. Als de basisschool constateert dat een kind mogelijk beter af is in het speciaal basisonderwijs zal de ouders geadviseerd worden het kind aan te melden bij de permanente commissie leerlingenzorg (PCL) voor onderzoek. Het kind staat dan op een onderzoeklijst. Als de PCL een positieve beschikking afgeeft voor toelating tot een speciale basisschool komt het kind op een plaatsingslijst. Zowel de onderzoekslijsten als de plaatsingslijsten worden beschouwd als wachtlijsten.

De Inspectie van het Onderwijs heeft ook in 2004 onderzoek gedaan naar de lengte van de onderzoekslijsten en plaatsingslijsten voor het speciaal basisonderwijs. Haar bevindingen, evenals een beschouwing, vindt u in dit rapport.

De hoofdinspecteur primair onderwijs en expertisecentra  
Dr. L.S.J.M. Henkens



## 2 INLEIDING

Evenals in voorgaande jaren heeft de Inspectie van het Onderwijs de plaatsingslijsten en onderzoekslijsten van de speciale scholen voor basisonderwijs (sbo-scholen) geïnterviewd. De inventarisatie betreft een momentopname, namelijk 1 oktober 2004.

Basisscholen vormen in principe tezamen met één of meer speciale basisscholen een samenwerkingsverband WSNS. De (244) samenwerkingsverbanden maken deel uit van de beleidsoperatie WSNS, die tot doel heeft de integratie in de basisschool te bevorderen van leerlingen die speciale zorg nodig hebben. Daartoe dient een samenwerkingsverband een samenhangend geheel van zorgvoorzieningen te bieden waardoor zoveel mogelijk leerlingen in het primair onderwijs een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doormaken.

Er zijn enkele uitzonderingen in de vorm van samenwerkingsverbanden waaraan geen speciale school voor basisonderwijs deelneemt. Als een basisschool, naar haar eigen mening, niet langer passend onderwijs aan een leerling kan bieden, wordt de leerling door de ouders aangemeld bij de permanente commissie leerlingenzorg (PCL). Deze onderzoekt welke vorm van onderwijs het meest geschikt is voor de aangemelde leerling. Leerlingen die onderzocht worden, staan op een *onderzoekslijst*. De PCL kan op grond van de uitkomsten van een dergelijk onderzoek aan een leerling een beschikking afgeven voor toelaatbaarheid tot een speciale school voor basisonderwijs uit het samenwerkingsverband. Indien een leerling een dergelijke beschikking heeft én door de ouders is aangemeld bij een speciale school voor basisonderwijs, maar de leerling nog moet wachten op toelating, dan staat hij op de *plaatsingslijst*.

Uit de eerdere inventarisaties is gebleken dat de omvang van plaatsings- en onderzoekslijsten – hoewel dalende – nog steeds aanzienlijk is. Dat kinderen moeten wachten op voor hen geschikt onderwijs is onwenselijk. Daarom heeft het ministerie van OCW diverse maatregelen genomen om het aantal leerlingen op de lijsten terug te dringen. Allereerst is vorig jaar een wetwijziging van kracht geworden waardoor samenwerkingsverbanden verplicht worden tot drie plaatsingsdata per jaar: aan het begin van het schooljaar, op 1 januari en op 1 april. Gezien de nieuwe wetgeving kunnen leerlingen dus nooit langer dan drie maanden wachten op een plek op een sbo-school. Indien een samenwerkingsverband toch niet in staat blijkt om op die instroommomenten alle leerlingen van de plaatsingslijst te plaatsen in het sbo, dan moet het daar zwaarwegende argumenten voor hebben.

Om samenwerkingsverbanden in staat te stellen te voldoen aan deze nieuwe wetgeving zijn er verder extra financiële impulsen geweest om hen te ondersteunen bij het terugdringen van plaatsingslijsten en hoge deelnamepercentages. De laatste drie jaar betreft dit:

- Het project 'specifieke aanpak wachtlijsten SBO' waarbij 49 verbanden met plaatsingslijsten van enige omvang en/of een te hoog deelnamepercentage in het sbo (> 4,1%) als zorgelijk zijn aangemerkt en planmatige ondersteuning krijgen.
- Het initiatief van de gezamenlijke onderwijsorganisaties (stuurgroep WSNS+) om de kwaliteit van de zorg van het onderwijs in de basisscholen en speciale scholen voor basisonderwijs te verbeteren.

Gelet op deze maatregelen is het van belang om te weten of een afname te zien is in de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten. Tevens is van belang om te zien welke maatregelen een positief effect hebben op het terugdringen van plaatsingslijsten. Omdat de Inspectie van het Onderwijs betrokken is bij de monitoring van de verbeterplannen uit het project 'specifieke aanpak wachtlijsten SBO' zal zij de kennis hierover benutten bij deze inventarisatie.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt aangegeven hoe de inspectie de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten heeft geïnventariseerd. Naast de inventarisatie van de omvang van de plaatsings- en onderzoekslijsten per 1 oktober 2004, is bovendien onderzocht hoe lang leerlingen op deze lijsten staan en welke begeleiding zij gedurende deze periode krijgen. Dit staat in hoofdstuk 3 beschreven. Ook heeft de inspectie onderzocht wat volgens de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden de voornaamste oorzaken zijn van het bestaan van plaatsingslijsten. Evenals vorig jaar wordt dit jaar nadrukkelijk onderzocht welke maatregelen samenwerkingsverbanden nemen en wat de effecten daarvan zijn. Oorzaken en oplossingen staan beschreven in hoofdstuk 4. Het rapport wordt afgesloten met een beschouwing in hoofdstuk 5.

De centrale vragen van de inventarisatie zijn:

- Wat is de omvang van de plaatsingslijst op 1 oktober 2004, hoe lang wachten de leerlingen die op deze lijst staan op plaatsing in het sbo en welke begeleiding ontvangen zij terwijl zij op de lijst staan?
- Wat is de omvang van de onderzoekslijst van de PCL op 1 oktober 2004 en hoe lang duurt de behandeling van de gemiddelde aanvraag?
- Wat zijn volgens de coördinatoren de oorzaken van de plaatsingslijst binnen hun samenwerkingsverband?
- Welke maatregelen nemen samenwerkingsverbanden om plaatsingslijsten op te lossen en welke worden als effectief gezien?

Om antwoord te krijgen op deze vragen heeft de inspectie aan de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden een vragenlijst gestuurd over bovenstaande onderwerpen. Na controle bij binnenkomst is indien noodzakelijk contact opgenomen met de coördinator van het samenwerkingsverband om onduidelijkheden op te lossen en/of aanvullingen te maken.

Dit jaar besteedt de inspectie evenals vorig jaar aandacht aan de vraag welke maatregelen samenwerkingsverbanden hebben genomen om plaatsingslijsten terug te dringen en welke van deze maatregelen zij als effectief beschouwen. In de vragenlijst kunnen coördinatoren van samenwerkingsverbanden met een plaatsingslijst aangeven welke maatregelen zij hebben genomen en hoe zij de effectiviteit beoordelen.

De inspectie heeft alle samenwerkingsverbanden aangeschreven. Door fusies is het aantal samenwerkingsverbanden gedaald ten opzichte van vorig jaar. Vorig jaar waren er 247 samenwerkingsverbanden; dit jaar 244. Van de 244 samenwerkingsverbanden hebben er 208 gereageerd. Van deze 208 hebben vijf samenwerkingsverbanden gegevens geleverd over twee deelverbanden. Omdat deze verschillende scholen onder zich hebben en als aparte verbanden functioneren, zijn ze voor deze rapportage als aparte samenwerkingsverbanden behandeld. Hiervan zijn er 105 klein (<5.000 leerlingen), 85 middelgroot (5.000-10.000 leerlingen) en 22 groot (>10.000 leerlingen). Een samenwerkingsverband heeft de gegevens betreffende het aantal leerlingen niet geleverd. De inspectie zal acties ondernemen om de samenwerkingsverbanden die geen gegevens hebben aangeleverd daartoe alsnog aan te zetten.

## 4 OMVANG PLAATSINGSLIJSTEN EN ONDERZOEKSLIJSTEN

Per 1 augustus 2003 is de Wet op het primair onderwijs (WPO) gewijzigd om ervoor te zorgen dat leerlingen die een PCL-beschikking hebben, ook daadwerkelijk en tijdig op een sbo-school geplaatst worden. Samenwerkingsverbanden zijn sindsdien verplicht om driemaal per jaar alle leerlingen die een PCL-beschikking hebben én zijn aangemeld door de ouders, te plaatsen op een school voor sbo. Heel strikt genomen kan gesteld worden dat plaatsingslijsten vanaf vorig schooljaar dus niet meer kunnen bestaan. Immers, alle leerlingen van de plaatsingslijst zijn geplaatst en leerlingen die tussentijds aangemeld worden bij het sbo staan niet op een als problematisch ervaren plaatsingslijst maar wachten gewoon op het volgende reguliere instroommoment. Vorig jaar bleek echter al dat in de praktijk de nieuwe wetgeving nog niet altijd strikt wordt toegepast.

In dit hoofdstuk wordt beschreven in welke mate samenwerkingsverbanden zich houden aan de nieuwe wetgeving. Om een vergelijking met voorgaande jaren mogelijk te maken, is de inspectie bij de inventarisatie uitgegaan van dezelfde definitie van plaatsingslijsten als voorheen. Daarbij zal bij de interpretatie van de getallen rekening gehouden worden met de gewijzigde wetgeving door aan te geven hoe lang leerlingen op de plaatsingslijst staan en of dit binnen de wettelijke termijnen valt.

Tevens geeft de inspectie aan wat voor soort begeleiding de leerlingen krijgen terwijl zij wachten op plaatsing op een speciale school voor basisonderwijs en gaat zij in op de omvang van de onderzoekslijsten bij de PCL en hoe lang het gemiddeld duurt voordat een aanvraag afgehandeld is. Bovendien wordt ingegaan op regionale verschillen tussen samenwerkingsverbanden.

Daar waar mogelijk vermeldt de inspectie vergelijkbare cijfers of percentages van eerdere jaren. In enkele gevallen wordt naar aanleiding van deze vergelijking een oordeel of een conclusie gegeven.

### 4.1 Plaatsingslijsten

#### 4.1.1 Omvang van de plaatsingslijsten

In tabel 1 staat voor de jaren 1999-2004 aangegeven hoeveel leerlingen op een plaatsingslijst staan.

**Tabel 1 Aantal leerlingen op een plaatsingslijst en aantal samenwerkingsverbanden met plaatsingslijsten op 1 oktober 1999 - 2004**

|                                                | 1999   | 2000   | 2001   | 2002   | 2003   | 2004   |
|------------------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
|                                                | Aantal | Aantal | Aantal | Aantal | Aantal | Aantal |
| Leerlingen op een plaatsingslijst op 1 oktober | 501    | 500    | 620    | 475    | 240    | 72     |
| Samenwerkingsverbanden met een plaatsingslijst |        | 90     | 91     | 79     | 50     | 19     |

Op 1 oktober 2004 stonden ten minste 72 leerlingen van basisscholen op een plaatsingslijst van een sbo-school. Dit is een aanzienlijke afname ten opzichte van het

jaar daarvoor; toen ging het om 240 leerlingen. Deze cijfers tonen sinds 2003 een dalende trend.

Ook is er sprake van een dalende trend in het aantal samenwerkingsverbanden dat kampt met plaatsingslijsten. Was dat in 2002 nog 39 procent van de samenwerkingsverbanden, vorig jaar liep dat terug naar 21 procent en dit jaar naar 9 procent. Overigens blijkt die 9 procent geen vaste groep te zijn. Bij deze 9 procent (negentien samenwerkingsverbanden) zitten twaalf nieuwe samenwerkingsverbanden. Zij hadden vorig jaar geen plaatsingslijst maar nu wel. Het aantal leerlingen dat bij deze samenwerkingsverbanden op een wachtlijst staat, varieert van één tot vijftien. Drieënveertig verbanden hadden vorig jaar wel een lijst, maar nu niet meer.

Als er sprake is van een plaatsingslijst dan staan daar meestal één of twee leerlingen op. Er zijn echter acht samenwerkingsverbanden die daarbovenuit schieten, waarvan twee extreem. Eén samenwerkingsverband heeft vijftien leerlingen op de plaatsingslijst en één dertien leerlingen. Deze twee verbanden – die beiden vorig jaar geen leerlingen op de wachtlijst hadden – bepalen voor een groot deel (39 procent) het totaal aantal leerlingen dat per 1 oktober op een plaatsingslijst staat.

Grotere samenwerkingsverbanden hebben net als vorig jaar een hoger percentage leerlingen op de plaatsingslijst per 1 oktober. Bij hen staan – vergeleken met kleine samenwerkingsverbanden – gemiddeld meer dan drie maal zo veel leerlingen op de lijst. Oftewel: bij kleine samenwerkingsverbanden (minder dan 5.000 leerlingen) staat één op de 34.519 leerlingen op een plaatsingslijst, bij middelgrote samenwerkingsverbanden is dat één van elke 19.138 leerlingen, terwijl dat bij grote samenwerkingsverbanden (meer dan 10.000 leerlingen) één op de 11.338 is.

Samengevat blijkt net als vorige jaren sprake van een positieve ontwikkeling: er staan minder leerlingen op een plaatsingslijst en meer samenwerkingsverbanden hebben per 1 oktober helemaal geen leerlingen op de plaatsingslijst.

#### **4.1.2 Plaatsingstermijnen en wachttijden**

In voorgaande jaren plaatsten veel sbo-scholen leerlingen alleen aan het begin van het schooljaar. Hierdoor waren de aantallen leerlingen op plaatsingslijsten in oktober veel geringer dan later in het schooljaar. Daarom heeft de inspectie gevraagd hoeveel leerlingen gedurende het schooljaar 2003-2004 langer dan drie maanden op de plaatsingslijst hebben gestaan.

Vijftien procent van de samenwerkingsverbanden heeft één of meer leerlingen langer dan drie maanden op de plaatsingslijst gehad. In totaal hebben 475 leerlingen langer dan drie maanden gewacht. Vorig jaar lagen deze getallen hoger (31 procent en 1.303 leerlingen). Sinds de samenwerkingsverbanden met drie instroomdata zijn gaan werken, is het aantal samenwerkingsverbanden dat minimaal één leerling langer dan drie maanden op de plaatsingslijst had afgenomen. Het totaal aantal leerlingen dat langer dan drie maanden op de plaatsingslijst stond is eveneens afgenomen. In 2002 lagen deze getallen nog op 47 procent en 2.082 leerlingen.

Vorig schooljaar is de nieuwe wetgeving in werking getreden. Sbo-scholen moeten leerlingen drie maal per jaar plaatsen, te weten aan het begin van het schooljaar, 1 januari en 1 april. In dit licht is het van belang te weten of leerlingen die op 1 oktober

2004 op de plaatsingslijst staan daar na de start van dit schooljaar op zijn komen te staan én voor 1 januari 2005 geplaatst gaan worden. De verbanden voldoen immers aan de nieuwe wettelijke verplichting als leerlingen die per 1 oktober 2004 op de plaatsingslijst staan daar niet van voor het nieuwe schooljaar opstonden én deze leerlingen uiterlijk per 1 januari 2005 geplaatst zijn.

In tabel 2 is te lezen hoeveel leerlingen al van voor de start van het nieuwe schooljaar op de plaatsingslijst staan en hoeveel leerlingen na de start.

**Tabel 2 De wachttijden van leerlingen op de plaatsingslijsten van 1 oktober 2002, 2003 en 2004**

|                                    | 2002              |                       | 2003              |                       | 2004              |                       |
|------------------------------------|-------------------|-----------------------|-------------------|-----------------------|-------------------|-----------------------|
| Wachttijd                          | Aantal leerlingen | Percentage leerlingen | Aantal leerlingen | Percentage leerlingen | Aantal leerlingen | Percentage leerlingen |
| Sinds begin schooljaar             | 315               | 66                    | 136               | 57                    | 46                | 64                    |
| Vanaf 1 april tot begin schooljaar | 117               | 24                    | 67                | 28                    | 13                | 18                    |
| Meer dan 6 maanden                 | 31                | 7                     | 32                | 13                    | 13                | 18                    |
| Onbekend/geen gegevens             | 12                | 3                     | 5                 | 2                     | 0                 | 0                     |

Stonden per 1 oktober 2003 nog 99 leerlingen al van voor het begin van het schooljaar op de plaatsingslijst, dit jaar zijn het er 26. Dus het aantal leerlingen voor wie de wet niet nageleefd wordt, is sterk gedaald.

In tabel 3 staat vermeld wanneer leerlingen die op de plaatsingslijst staan volgens de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden geplaatst zullen worden op een speciale school voor basisonderwijs.

**Tabel 3 Inschatting van coördinatoren over de vermoedelijke plaatsingsdata van leerlingen die op 1 oktober 2004 op de plaatsingslijst staan**

|                                    | Aantal leerlingen | Percentage leerlingen |
|------------------------------------|-------------------|-----------------------|
| Voor 1 januari 2005                | 59                | 82                    |
| Tussen 1 januari – en 1 april 2005 | 7                 | 10                    |
| Tussen 1 april en 1 januari 2006   | 6                 | 8                     |
| Later dan 1 januari 2006           | 0                 | 0                     |

Uit deze tabel blijkt de verwachting dat ruim tachtig procent van de leerlingen die op 1 oktober 2004 op een plaatsingslijst stonden, vóór 1 januari 2005 geplaatst zullen worden. Dit betekent dat sbo-scholen leerlingen sneller plaatsen dan vorig jaar toen 64 procent voor 1 januari 2004 een plek op een sbo-school zou krijgen.

Toch betekent het ook dat voor de overige 18 procent (26 leerlingen) de nieuwe wet niet wordt nageleefd. Deze leerlingen vallen onder drie samenwerkingsverbanden. Voor deze groep leerlingen heeft de inspectie gevraagd naar de argumenten waarom de sbo-scholen deze leerlingen niet vóór 1 januari 2005 plaatsen. De gegeven

argumenten hebben betrekking op capaciteitsproblemen: de betreffende sbo-scholen zijn vol.

Samenvattend blijkt dat samenwerkingsverbanden steeds beter aan de gewijzigde wetgeving voldoen door leerlingen sneller te plaatsen en minder leerlingen langer dan drie maanden te laten wachten. Echter, dit lukt nog niet voor alle leerlingen. Vooral de capaciteit van het sbo wordt genoemd als een reden om niet alle leerlingen van de lijst op de drie instroommomenten te kunnen plaatsen.

Ook is dit jaar weer onderzocht of de grootte van het samenwerkingsverband van invloed is op de lengte van de wachttijden (zie tabel 8 in de bijlage). Hoe groter het samenwerkingsverband hoe meer leerlingen tussen de drie en zes maanden moeten wachten.

#### 4.1.3 Begeleiding van leerlingen op de plaatsingslijst

In tabel 4 is te lezen wat voor soort begeleiding leerlingen ontvangen die moeten wachten voordat zij naar de speciale school voor basisonderwijs kunnen gaan.

**Tabel 4 De manier waarop leerlingen worden begeleid die op 1 oktober 2004 op een plaatsingslijst staan en dezelfde gegevens van 2002 en 2003**

| Manier begeleiding                                                                     | Percentage leerlingen 2002 | Percentage leerlingen 2003 | Percentage leerlingen 2004 |
|----------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| Leerlingen die ambulant begeleid worden op de basisschool                              | 36                         | 25                         | 61                         |
| Leerlingen die geen ambulante begeleiding krijgen op de basisschool                    | 51                         | 67                         | 32                         |
| Leerlingen die in een andere vorm van onderwijs verblijven (bijv. SO, medische opvang) | 11                         | 8                          | 7                          |

Op 1 oktober 2004 werd ruim 60 procent van de leerlingen die op plaatsingslijsten staan op de basisschool ambulant begeleid. Vorig jaar was dat een kwart van de leerlingen. De afgelopen jaren is dit percentage wisselend. Sinds 2000 was dit percentage 38, 49, 36, 25 en nu 61. Een duidelijke verklaring hiervoor ontbreekt, behalve dat nu de wettelijke plaatsingsdata gelden.

#### 4.2 Onderzoekslijsten

De inspectie is nagegaan hoeveel leerlingen per 1 oktober op de onderzoekslijst van de PCL staan. Een groot deel van deze leerlingen zal namelijk toelaatbaar verklaard worden tot de speciale school voor basisonderwijs. Daarom geeft de omvang van de onderzoekslijsten ook een indicatie van de plaatsingsproblematiek op speciale scholen voor basisonderwijs. Hieronder staan de aantallen leerlingen op de onderzoekslijsten over vijf achtereenvolgende jaren.

**Tabel 5 Aantal leerlingen op een onderzoekslijst op 1 oktober 2000-2004**

|  | 2000 | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 |
|--|------|------|------|------|------|
|--|------|------|------|------|------|

|                                   | Aantal | Aantal | Aantal | Aantal | Aantal |
|-----------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Leerlingen op een onderzoekslijst | 1.292  | 1.030  | 1.062  | 837    | 529    |

Op 1 oktober 2004 stonden tenminste 529 leerlingen op onderzoekslijsten van de samenwerkingsverbanden die aan dit onderzoek hebben meegedaan. Dit betekent dat er gemiddeld 2,5 leerling per samenwerkingsverband op een onderzoekslijst staan. Dit getal is lager dan vorig jaar toen er gemiddeld 3,5 leerling op een onderzoekslijst van een PCL stonden. Overigens is het zo dat binnen samenwerkingsverbanden nog andere onderzoekslijsten bestaan dan die voor een PCL-beschikking. Het betreft dan onderzoek om te beoordelen of leerlingen op een andere manier begeleid kunnen worden dan op een speciale school voor basisonderwijs. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door zogenaamde brede PCL's en/of aan PCL's gekoppelde zorgteams. Deze hebben eigen onderzoekslijsten, die niet in deze inventarisatie zijn meegenomen.

Bij 94 procent van de samenwerkingsverbanden bestaat de onderzoekslijst uit minder dan tien leerlingen. Bij 6 procent varieert de lijst van tien tot maximaal 39 leerlingen. Dit is een verschuiving naar kortere lijsten ten opzichte van vorig jaar toen de getallen respectievelijk 92 en 8 procent waren. In 2002 ging het om 85 en 15 procent. Samenwerkingsverbanden met lange onderzoekslijsten komen verspreid over het hele land voor.

De termijn die verstrijkt tussen binnenkomst van een onderzoeksaanvraag voor een leerling bij de PCL en het afgeven van een advies (beschikking) is niet in wet - en regelgeving vastgelegd. De inspectie is echter van mening dat maximaal een termijn van acht weken redelijk is, gelet op de maatschappelijk algemeen geaccepteerde norm, zoals deze ook is vastgelegd in de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Uit onze inventarisatie van de laatste jaren blijkt dat 206 samenwerkingsverbanden (97 procent) zich aan deze norm weet te houden en onderzoeksaanvragen gemiddeld binnen acht weken afhandelt. Toch komt het voor dat leerlingen langer dan drie maanden moeten wachten op de afhandeling van hun aanvraag. Dit jaar gold dat voor 193 leerlingen, afkomstig uit 27 samenwerkingsverbanden. Vorig jaar waren dit nog 577 leerlingen. Bij 92 samenwerkingsverbanden hebben leerlingen nooit langer dan drie maanden hoeven wachten. Vorig jaar waren dit 185 samenwerkingsverbanden. Landelijk gezien duurt de gemiddelde afhandelingsduur bijna vijf weken per aanvraag. Dit was vorig jaar zes weken.

### 4.3 Regionale verschillen

Mede op basis van extern onderzoek (Smeets, 2002) is de inspectie vorig jaar nagegaan in hoeverre de wachtlijstgegevens verschillen tussen de grote stedenregio's (concreet: Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht) en de rest van Nederland. Geconcludeerd werd dat in de genoemde drie provincies gemiddeld meer leerlingen per samenwerkingsverband op de plaatsingslijst stonden, maar dat dit verschil voor het grootste gedeelte toe te schrijven was aan het feit dat in de desbetreffende provincies de samenwerkingsverbanden gemiddeld groter zijn. Grotere samenwerkingsverbanden hebben in het algemeen namelijk meer leerlingen op de plaatsingslijst. Het aantal in het huidige onderzoek bekend geworden leerlingen dat op een plaatsingslijst of onderzoekslijst staat, is gedaald ten opzichte van vorig jaar. Deze

daling heeft overal plaatsgevonden en er zijn geen samenwerkingsverbanden in de drie genoemde provincies die verantwoordelijk zijn voor een onevenredig gedeelte van de plaatsingslijsten of onderzoekslijsten.

## **5 ACHTERGRONDEN VAN PLAATSINGSLIJSTEN**

Plaatsingslijsten ontstaan door tal van factoren. In paragraaf 4.1 staat beschreven in welke mate de coördinatoren vinden dat deze factoren in hun samenwerkingsverband van invloed zijn op de plaatsingsproblematiek.

In de bijlage staan de tabellen 10a en 10b met daarin het percentage van de coördinatoren dat een bepaalde factor als verklaring beschouwt.

Plaatsingslijsten zijn onwenselijk omdat het meestal betekent dat leerlingen moeten wachten op onderwijs dat het meest geschikt voor hen wordt geacht. Daarom tracht men binnen de samenwerkingsverbanden plaatsingslijsten op te lossen en te voorkomen. In paragraaf 4.2 staat beschreven welke maatregelen men heeft genomen en hoe de coördinatoren deze beoordelen naar hun effect.

### **5.1 Verklaringen voor plaatsingslijsten**

In tegenstelling tot vorige jaren geven de samenwerkingsverbanden geen eenduidige verklaring voor de aanwezigheid van plaatsingslijsten. Bij alle door de inspectie genoemde mogelijke oorzaken geeft ruim 90 procent van de samenwerkingsverbanden aan dat deze verklaring niet van toepassing is. Zo werd vorige jaren door één op de vijf coördinatoren aangegeven dat de zorg op de basisscholen nog onvoldoende is en gaf een derde van de coördinatoren de geringe mogelijkheden tot terugplaatsingen als een verklaring voor het hebben van plaatsingslijsten. Dit jaar wordt deze verklaring door respectievelijk 96 en 98 procent van de coördinatoren benoemd als 'niet van toepassing'. Deze gegevens worden gepresenteerd in tabel 9a in de bijlage. Niet door de inspectie aangegeven verklaringen worden door een beperkt aantal coördinatoren genoemd. De onderwerpen waarop deze extra verklaringen betrekking hebben zijn zo divers, dat het belang voor deze landelijke analyse beperkt is.

### **5.2 Maatregelen en hun effecten**

In onderstaande tabel is te lezen hoeveel procent van alle samenwerkingsverbanden een bepaalde maatregel heeft gekozen en hoe zij de maatregel beoordelen op de mate waarin deze effect heeft.

**Tabel 6** Percentage samenwerkingsverbanden dat voor een maatregel heeft gekozen en hoe zij het effect van de maatregel beoordelen

| Maatregelen ter voorkoming van plaatsingslijsten           | Percentage swv's dat een maatregel heeft genomen | Percentage coördinatoren dat maatregel waardeert |                  |                          |
|------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------|--------------------------|
|                                                            |                                                  | Nauwelijks tot geen effect                       | Enigszins effect | Redelijk of groot effect |
| <b>het samenwerkingsverband heeft</b>                      |                                                  |                                                  |                  |                          |
| .. een zorgteam ingesteld                                  | 34                                               | 14                                               | 17               | 69                       |
| .. de ambulante begeleiding uitgebreid                     | 38                                               | 9                                                | 19               | 72                       |
| .. de PCL-criteria aangescherpt                            | 29                                               | 24                                               | 27               | 49                       |
| .. kengetallen verzameld waardoor beter valt te sturen     | 43                                               | 14                                               | 28               | 58                       |
| <b>de school voor het speciaal basisonderwijs heeft</b>    |                                                  |                                                  |                  |                          |
| <i>haar kwaliteit vergroot waardoor</i>                    |                                                  |                                                  |                  |                          |
| .. flexibele uitstroom mogelijk is naar het VO             | 25                                               | 40                                               | 19               | 41                       |
| .. er meer terugstroom plaatsvindt naar het BaO            | 26                                               | 80                                               | 20               | 0                        |
| <i>de capaciteit van het sbo uitgebreid</i>                |                                                  |                                                  |                  |                          |
| .. door betere huisvesting                                 | 23                                               | 37                                               | 16               | 47                       |
| .. door aanstellen nieuwe leraren                          | 24                                               | 23                                               | 12               | 65                       |
| .. door groepen te vergroten                               | 23                                               | 42                                               | 29               | 29                       |
| <i>het aantal toelatingsmomenten vermeerderd</i>           |                                                  |                                                  |                  |                          |
| .. naar drie momenten per schooljaar                       | 31                                               | 14                                               | 11               | 75                       |
| .. naar meer dan drie momenten per schooljaar              | 27                                               | 26                                               | 7                | 67                       |
| <b>de basisscholen van het swv hebben</b>                  |                                                  |                                                  |                  |                          |
| <i>hun professionaliteit vergroot door</i>                 |                                                  |                                                  |                  |                          |
| .. verbetering van de zorg op basisscholen                 | 55                                               | 2                                                | 20               | 78                       |
| .. flexibeler om te gaan met terugstroom naar basisscholen | 26                                               | 65                                               | 24               | 11                       |

Maatregelen op het niveau van het samenwerkingsverband en op het niveau van het sbo lijken allemaal even vaak gekozen te worden. Het meest effectief beoordeelt men de maatregelen die te maken hebben met het verbreden van de ondersteuning van basisscholen in de vorm van een zorgteam en in de vorm van uitbreiding van ambulante begeleiding. Ongeveer 70 procent beoordeelt de effecten daarvan in het tegengaan van plaatsinglijsten als redelijk tot groot. Iets minder effectief beoordelen de coördinatoren het verzamelen van kengetallen terwijl deze maatregel wel relatief vaak

is gekozen. Wellicht dat men weliswaar kengetallen heeft verzameld, maar deze nog niet weet te benutten als stuurgetallen.

Op het niveau van de sbo-school is er niet één maatregel die eruit springt. Gezien de nieuwe wettelijke verplichting is het logisch dat gekozen is voor meer toelatingsmomenten. Een ruime meerderheid van de samenwerkingsverbanden heeft aangegeven dat deze maatregel een redelijk tot groot effect heeft. Ook heeft een behoorlijk aantal samenwerkingsverbanden ervoor gekozen om de capaciteit van het sbo te vergroten. Over het effect is men niet eenduidig. Vooral het vergroten van de groepen ziet men als een weinig effectieve maatregel. Positiever is men over effecten van het aanstellen van nieuwe leraren. Twee derde van de coördinatoren geeft aan dat deze maatregel een redelijk tot groot effect heeft.

Echt negatief zijn coördinatoren over maatregelen die tot doel hebben de uitstroom uit het sbo naar het basisonderwijs te vergroten. Men investeert wel in het mogelijk maken van terugplaatsingen, maar men ziet nog nauwelijks effect daarvan op het terugdringen van plaatsingslijsten. Over de flexibele uitstroom naar het voortgezet onderwijs is men aanmerkelijk positiever.

Zeer positief zijn de coördinatoren over de maatregelen die tot doel hebben om de zorg op basisscholen te verbeteren. Zij investeren daar het meest in en zijn ook het meest positief over het effect op het voorkomen van plaatsingslijsten.

De omvang van de plaatsingslijsten voor het speciaal basisonderwijs is in 2004 opnieuw behoorlijk afgenomen. Bovendien zijn de wachttijden afgenomen en worden leerlingen – volgens de inschatting van de coördinatoren – sneller geplaatst. De positieve kentering in de plaatsingslijstproblematiek binnen het sbo van vorig jaar lijkt zich dus voort te zetten. Hierbij merkt de inspectie op dat de gegevens door een – relatief – aanzienlijk deel van de samenwerkingsverbanden niet op tijd zijn geleverd. Een van de redenen hiervoor is dat de vragenlijsten door niet doorgegeven wijzigingen van adres en/of coördinator niet of niet op tijd bij een aantal samenwerkingsverbanden terecht is gekomen. De inspectie zal de ontbrekende gegevens alsnog verzamelen. Een tweede beperking van dit onderzoek is dat door de ontwikkeling van zogenaamde zorgteams een deel van de leerlingen op onderzoekslijsten niet naar boven is gekomen. Het is onduidelijk om hoeveel leerlingen het gaat, maar verschillende coördinatoren geven aan dat ze geen leerlingen op de onderzoekslijst hebben omdat het onderzoek niet door de PCL zelf wordt uitgevoerd, maar door een aan de PCL gekoppeld zorgteam. Door deze ontwikkeling – dit lijkt te gelden voor een toenemend aantal PCL's – gaat de vergelijking tussen de afgelopen jaren enigszins mank. De samenwerkingsverbanden zijn doordrongen van de onwenselijkheid van plaatsingslijsten en men is in toenemende mate geactiveerd om maatregelen te nemen om de lijsten terug te dringen. Vooral de nieuwe wetgeving heeft samenwerkingsverbanden genoodzaakt te werken aan een flexibele instroom van leerlingen in het sbo. Het blijkt dat meer verbanden aan de nieuwe wetgeving voldoen dan vorig jaar. Maar er is nog geen sprake van een situatie waarin alle samenwerkingsverbanden aan de nieuwe wettelijke bepalingen voldoen. De inspectie zal hier tijdens de jaarlijkse schoolbezoeken aan de sbo-scholen nadrukkelijk op ingaan. Daarnaast zal de inspectie toezicht gaan uitoefenen op de samenwerkingsverbanden; controle op het naleven van de wettelijke bepalingen zal daar uitdrukkelijk deel van uitmaken.

Uit onze inventarisatie blijkt dat samenwerkingsverbanden maatregelen op meer niveaus nemen. Men breidt de bovenschoolse zorg uit, de sbo-school wordt ingericht op flexibeler instroommomenten, maar vooral treft men maatregelen om de zorg op de basisscholen te verbeteren. Van dat laatste verwachten de coördinatoren het meeste effect in de strijd tegen plaatsingslijsten.

De inspectie meent dat plaatsingslijsten afnemen doordat – naast de invoering van de drie instroommomenten – verbanden geïnvesteerd hebben in zorgteams. Zo'n zorgteam ondersteunt scholen in de begeleiding van leerlingen met wie zij in handelingsverlegenheid zitten. Dit heeft tot positief effect dat de leerling niet verwezen hoeft te worden naar het sbo én dat de professionaliteit van de basisschool wordt vergroot.

Vorig jaar concludeerde de inspectie dat de maatregelen die samenwerkingsverbanden namen vooral maatregelen waren met een effect op de langere termijn. Het ging namelijk vaak om trajecten waarbij leraren van de basisschool vaardigheden en attitudes verwerven waardoor zij beter leren omgaan met leerlingen die zich anders ontwikkelen. Dat zijn moeilijke processen, maar wel processen die van groot belang zijn om verwijzing naar het sbo te voorkomen. De afgenomen plaatsingslijsten dienen volgens de inspectie dan ook in dit licht gezien te worden. Omdat de genomen

maatregelen nog steeds gelden, lijkt het waarschijnlijk dat deze nog meer effect zullen hebben in de toekomst.

Of dat zo is zal moeten blijken uit het onderzoek dat de inspectie voor de peildatum 1 oktober 2005 zal uitvoeren.

## **7 LITERATUUR**

Inspectie van het Onderwijs (2004), *Wachtlijsten Speciaal Basisonderwijs 2003*. Rapportnr. 2004-3, Utrecht.

Smeets, E.F.L. (2003), *Op weg naar samenhang, De samenwerkingsverbanden 'Weer Samen Naar School'*, Nijmegen, ITS

## 8 BIJLAGE

### Verband tussen wachttijden en grootte van het samenwerkingsverband

**Tabel 8 De wachttijden van leerlingen op de plaatsingslijsten van 1 oktober 2004 afgezet tegen de grootte van het samenwerkingsverband**

|                                    | Klein SWV<br>(<5000 leerlingen)<br>(n=105)<br><br>Percentage<br>leerlingen | Middel groot SWV<br>(5000-10000 leerlingen)<br>(n=85)<br><br>Percentage<br>leerlingen | Groot SWV<br>(>10000 leerlingen)<br>(n=22)<br><br>Percentage leerlingen |
|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| Van voor 1 jan 2004                | 0                                                                          | 0                                                                                     | 0                                                                       |
| Periode tussen 1 jan en 1 april    | 0                                                                          | 0                                                                                     | 45                                                                      |
| Vanaf 1 april tot begin schooljaar | 0                                                                          | 19                                                                                    | 24                                                                      |
| Sinds begin schooljaar 2004/2005   | 100                                                                        | 81                                                                                    | 31                                                                      |

### Verklaringen van coördinatoren van een swv met een plaatsingslijst voor plaatsingslijsten

**Tabel 9a Verklaringen op het niveau van het samenwerkingsverband voor plaatsingslijsten**

| De plaatsingsproblematiek wordt (mede) veroorzaakt ....                                                                                                          | Percentage coördinatoren dat het in redelijke of sterke mate eens is met de verklaringen |      |      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|
|                                                                                                                                                                  | 2002                                                                                     | 2003 | 2004 |
| <i>doordat het SWV een maximum deelnamepercentage stelt</i>                                                                                                      | 15                                                                                       | 18   | 1    |
| <i>door toestroom van leerlingen van binnen het swv:</i>                                                                                                         |                                                                                          |      |      |
| .. doordat de kwaliteit van de zorg op de basisscholen nog ontoereikend is                                                                                       | 21                                                                                       | 24   | 1    |
| .. doordat er een grote instroom jonge risicoleerlingen is                                                                                                       | 12                                                                                       | 6    | 2    |
| .. door een plotselinge toename van het aantal leerlingen binnen het swv                                                                                         | 9                                                                                        | 10   | 1    |
| .. doordat ouders hun kinderen aanmelden bij een sbo-school met een plaatsingslijst terwijl andere sbo-instellingen binnen het SWV wel plaats hebben             | 8                                                                                        | 18   | 0    |
| <i>door toestroom van leerlingen buiten het SWV</i>                                                                                                              |                                                                                          |      |      |
| .. waarop het SWV geen greep heeft                                                                                                                               | 30                                                                                       | 28   | 4    |
| .. door inkomend 'grensverkeer'                                                                                                                                  | 27                                                                                       | 38   | 3    |
| <i>doordat er meer leerlingen de sbo-scholen ingaan dan er uitgaan omdat:</i>                                                                                    |                                                                                          |      |      |
| .. er te weinig terugstroom plaatsvindt naar de basisscholen                                                                                                     | 44                                                                                       | 28   | 4    |
| .. de expertisecentra onvoldoende leerlingen kunnen opnemen                                                                                                      | 20                                                                                       | 32   | 3    |
| .. de toelatingseisen voor het VO (leerwegondersteunend onderwijs en voormalig SVO) te hoog zijn, waardoor de leerlingen langer op een sbo-school moeten blijven | 14                                                                                       | 6    | 1    |

**Tabel 9b Verklaringen op het niveau van de sbo-scholen voor plaatsingslijsten**

| De plaatsingsproblematiek wordt (mede) veroorzaakt ....                            | Percentage coördinatoren dat het in redelijke of sterke mate eens is met de verklaringen |      |      |
|------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|
|                                                                                    | 2002                                                                                     | 2003 | 2004 |
| ..door huisvestingsproblemen (lokalentekort)                                       | 44                                                                                       | 24   | 3    |
| ..door lerarentekort                                                               |                                                                                          |      |      |
| ..door te grote groepen (maximale groepsgrootte is bereikt)                        | 26                                                                                       | 13   | 1    |
| ..doordat de sbo-school leerlingen alleen aan het begin van het schooljaar toelaat | 78                                                                                       | 51   | 4    |
|                                                                                    | 11                                                                                       | 21   | nvt  |